

LAVO Arenmaa Katja

21.04.2016

Asia

Komission tiedonanto henkilötietojen siirrosta EU:n ja Yhdysvaltojen välillä

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

E-kirjeen tarkoituksena on informoida eduskuntaa Euroopan komission 29.2.2016 antamasta transatlanttisia tietovirtoja koskevasta tiedonannosta, jossa käsitellään henkilötietojen siirtoa EU:n ja Yhdysvaltojen välillä. Tiedonannon taustalla ovat Yhdysvalloissa vuonna 2013 paljastuneet tiedustelutietovuodot. Komissio antoi vastauksena heränneisiin yksityisyyden suojaa koskeviin huoliin tiedonannon vuonna 2013 (E 27/2014 vp), jossa se katsoi keskeisiä toimia luottamuksen saavuttamiseksi olevan seuraavat:

- EU:n tietosuojalainsäädännön uudistamista koskevan paketin hyväksyminen
- tietosuojatakeiden lujittaminen lainvalvonta-alan yhteistyötä varten erityisesti saattamalla päätökseen neuvottelut tietosuojaa käsittelevästä EU:n ja Yhdysvaltojen välisestä puitesopimuksesta (EU-US tietosuojasopimus) sekä
- Safe Harbor-järjestelmän turvallisuuden lisääminen

Komission uudessa tiedonannossa kerrotaan, miten yllämainittujen toimenpiteiden toteuttamisessa on edistytty.

EU:n neuvosto hyväksyi tietosuojauudistuksen 8.4. ja Euroopan parlamentti 13.4. Sitä koskeva kannanmuodostus Suomessa on tapahtunut U-asiana (U 21/2012 vp). EU-US tietosuojasopimusta koskeva neuvottelumandaatti on käsitelty E-asiana (E 9/2010 vp) ja sopimusluonnoksesta valmistellaan parhaillaan erillistä kirjelmää eduskunnan informoimiseksi. Tässä E-kirjeessä käsitellään tästä syystä erityisesti Safe Harbor-järjestelmän korvaavaa Privacy Shield -järjestelyä, jota koskeva komission päätös on tarkoitus tehdä komitologiamenettelyssä. Komitean seuraava kokous on 29.4.2016.

Suomen kanta

Suomi on pitänyt tärkeänä komission käynnistämiä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ollut palauttaa luottamus EU:n ja Yhdysvaltojen välisiin tiedonsiirtoihin tilanteessa, jossa Yhdysvaltojen NSA:n harjoittamaa laajamittaista urkintaa koskevat paljastukset horjuttivat vakavasti eurooppalaisten luottamusta verkkoviestintään.

EU:n tietosuojauudistus, EU-US tietosuojasopimus sekä uusi ”Privacy Shield” -järjestely pyrkivät varmistamaan transatlanttisen tiedonsiirron jatkuvuuden. Suomi pitää tärkeänä, että tiedonsiirtojen jatkuvuus EU:n ja Yhdysvaltojen välillä turvataan.

Privacy Shield -järjestelyn osalta Suomi on pitänyt perusteltuna Safe Harbour -järjestelmän kehittämistä siten, että rekisteröityjen yksityisyyden suojalle on riittävät takeet siirrettäessä tietoja järjestelmän puitteissa. On tärkeää, että asian jatkovalmistelussa otetaan asianmukaisesti huomioon Euroopan tietosuojaviranomaisten (”WP 29”) esittämä lausunto.

Pääasiallinen sisältö

Komissio julkaisi 29.2.2016 tiedonannon ”Transatlanttiset tietovirrat: luottamuksen palauttaminen vahvoilla suojatoimilla.” Kyse on henkilötietojen siirrosta EU:n ja Yhdysvaltojen välillä. Tiedonanto perustuu vuonna 2013 annettuun tiedonantoon sisältyneeseen toimintasuunnitelmaan, jossa esitetään kolme keskeistä toimea, joilla pyritään palauttamaan luottamus tiedonsiirtoihin tavalla, joka edistää digitaalitaloutta, Euroopan kansalaisten oikeuksien suojelua ja transatlanttisia suhteita yleensäkin. Nämä tavoitteet vahvistettiin edelleen Junckerin komission poliittisissa suuntaviivoissa.

EU:n tietosuojauudistus (U 21/2012 vp)

EU:n tietosuojalainsäädännön uudistamista koskeva paketti (yleinen tietosuoja-asetus ja poliisi- ja rikosoikeudellista yhteistyötä koskeva tietosuojadirektiivi) on lopullisesti hyväksytty neuvoston kirjallisessa menettelyssä 7.-8.4.2016 ja EP:n täysistunnossa 13.4.2016. Tietosuojauudistus tulee voimaan keväällä 2016 ja sitä aletaan soveltaa keväällä 2018. Oikeusministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan yleisen tietosuoja-asetuksen edellyttämiä kansallisia toimenpiteitä. Työryhmän tulee saada mietintönsä lainsäädännön muutosehdotuksista valmiiksi 31.5.2017 mennessä. Lisätietoja:

http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/informaatio-oikeus/henkilotietojensuojakansallisenlainsaadannontarkistaminen_0.html

EU:n ja Yhdysvaltojen välinen Privacy Shield –järjestely: Uudet transatlanttiset puitteet henkilötietojen siirrolle

Henkilötietojen suoja on perusoikeus EU:ssa. EU:n tietosuojalainsäädäntö kieltää henkilötietojen siirtämisen kolmansiin maihin, ellei riittävää tietosuojan tasoa ole taattu. Yksi tapa tietosuojan riittävän tason toteamiseksi on komission EU:n henkilötietodirektiivin (95/46/EY) nojalla komitologiamenettelyssä tekemät ns. riittävyyspäätökset (adequacy decisions). Komissio teki vuonna 2000 päätöksen, jonka mukaan Safe Harbour -järjestelmään liittyneiden Yhdysvaltoihin sijoittautuneiden organisaatioiden katsotaan varmistavan riittävän tietosuojan tason EU:sta Yhdysvaltoihin siirrettäville henkilötiedoille. Liittyessään järjestelmään organisaatiot sitoutuvat noudattamaan Yhdysvaltojen kauppaministeriön (US Department of Commerce) ja komission hyväksymiä yksityisyyden suojaa koskevia Safe Harbour -periaatteita. Järjestelmään ovat liittyneet mm. Google, Microsoft, Yahoo!, Facebook, Apple, LinkedIn ja monet muut isot yritykset, joiden toiminta liittyy keskeisesti henkilötietojen käsittelyyn. Safe Harbour -järjestelmä on ollut vuodesta 2000 asti keskeinen mekanismi siirrettäessä kaupallisissa tarkoituksissa henkilötietoja Yhdysvaltoihin.

Komissio toi vuonna 2013 antamassaan tiedonannossa esille useita järjestelmän toiminnassa ilmenneitä heikkouksia. Samana vuonna tapahtuneet tiedustelutoimintaa koskevat paljastukset aiheuttivat huolta Yhdysvaltojen tiedusteluohjelmien laajuudesta ja

kattavuudesta sekä siitä, missä määrin Yhdysvaltojen viranomaiset pääsivät käsiksi Safe Harbor -järjestelyn puitteissa siirrettyihin eurooppalaisten henkilötietoihin.

Komissio ja Yhdysvaltojen viranomaiset aloittivat tammikuussa 2014 neuvottelut Safe Harbor -järjestelmän lujittamiseksi. Unionin tuomioistuin kuitenkin julisti Safe Harbor -päätöksen pätemättömäksi lokakuussa 2015 antamassaan tuomiossa asiassa Schrems (C-362/14). Tuomiosta seurasi tarve uusille puitteille ja komissio aloitti neuvottelut Yhdysvaltojen kanssa uudesta järjestelmästä, joka tulisi Safe Harbor -järjestelmän tilalle.

EU:n komissio ja Yhdysvallat pääsivät 2.2.2016 poliittisella tasolla sopimukseen uudistetusta Safe Harbor -järjestelmästä. Samalla järjestelmälle on annettu uusi nimi: ”Privacy Shield”. Komissio on alkanut valmistella päätöstä, jonka mukaan Privacy Shield takaisi riittävän tietosuojan tason henkilötietojen siirrossa Yhdysvaltoihin (adequacy decision). Tässä E-kirjeessä käsitellyn tiedonannon yhteydessä komissio julkaisi päätösluonnoksen, joka on toimitettu EU:n tietosuojaviranomaisista koostuvalle WP 29 työryhmälle. Työryhmän on antanut siitä lausunnon 13.4.2016. Tämän jälkeen päätösluonnoksesta konsultoidaan jäsenvaltioiden edustajista koostuvaa komiteaa (Article 31 Committee).

Komissio toteaa tiedonannossaan, että uudessa Privacy Shield -järjestelyssä on useita merkittäviä parannuksia aiempaan safe harbor -järjestelmään verrattuna amerikkalaisilta yrityksiltä edellytettävien sitoumusten osalta. Järjestelyyn sisältyy myös Yhdysvaltojen lakeja ja viranomaisten käytäntöjä koskevia sitoumuksia ja selityksiä. Safe harbor -järjestelmästä poiketen Privacy Shield -järjestelyssä on mukana myös sitoumuksia, jotka koskeva viranomaisten pääsyä henkilötietoihin muun muassa kansalliseen turvallisuuteen liittyvistä syistä. Tiedonannossa tämä nostetaan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella ratkaisevan tärkeäksi osatekijäksi, jota vuoden 2013 tiedustelupaljastusten jälkeen tarvitaan luottamuksen palauttamiseksi transatlanttisiin suhteisiin.

Tiedonannon mukaan Privacy Shield -järjestelmä on entistä avoimempi ja sisältää tehokkaita valvontamekanismeja sen varmistamiseksi, että yritykset noudattavat sääntöjä, joihin ne ovat oikeudellisesti sitoutuneet. Jos yhdysvaltalaiset yritykset haluavat siirtää henkilötietoja Euroopasta Privacy Shield -järjestelyn mukaisesti, niiden on noudatettava tiukkoja velvoitteita siitä, miten henkilötietoja käsitellään ja miten yksilön oikeudet taataan. Lisäksi tietojen siirrolle esimerkiksi alihankintana suoritettavaa tietojen käsittelyä varten järjestelyn ulkopuolisille kolmansille (nk. edelleensirrot), sovelletaan aiempaa tiukempia edellytyksiä ja vastuusäännöksiä.

Toiseksi tiedonannossa nostetaan esille rajoitukset ja suojatoimet, jotka koskevat yhdysvaltalaisen viranomaisten pääsyä tietoihin. Yhdysvaltain viranomaisilta on mm. saatu kirjallinen vakuutus siitä, että viranomaisten mahdollisuuteen saada tietoja käyttöönsä lainvalvontaan, kansalliseen turvallisuuteen ja muuhun yleiseen etuun liittyvistä syistä sovelletaan selkeitä rajoituksia, suojatoimia ja valvontamekanismeja. Lisäksi Yhdysvallat perustaa EU:n kansalaisille tarkoitetun uuden oikeussuojamekanismin kansalliseen turvallisuuteen liittyviä asioita varten. Tämä toteutetaan nimittämällä oikeusasiamies, joka on riippumaton kansallisista turvallisuusviranomaisista. Suojamekanismi koskee kaikkea kaupallisessa tarkoituksessa suoritettavaa henkilötietojen siirtoa Yhdysvaltoihin riippumatta siitä, millä perusteella nämä tiedot siirretään.

Kolmanneksi järjestelyn nojalla taataan komission mukaan se, että EU:n kansalaisilla on oltava käytettävissään helposti saatavilla olevia ja kohtuuhintaisia oikeussuojakeinoja, ml. mahdollisuus turvautua maksuttomien vaihtoehtoisten riidanratkaisuelinten

palveluihin. Yritykset sitoutuvat vastaamaan valituksiin tiettyssä määräajassa, ja kaikkien yritysten, jotka käsittelevät Euroopasta peräisin olevia henkilötietoja, on sitouduttava noudattamaan EU:n toimivaltaisen tietosuojaviranomaisen päätöksiä. Yksityshenkilöt voivat myös osoittaa valituksensa oman maansa tietosuojaviranomaiselle, joka puolestaan voi saattaa valitukset Yhdysvaltojen viranomaisten käsiteltäväksi. Lisäksi kansalaiset voivat viimeisenä keinona turvautua Privacy Shield -paneeliksi nimettyyn riidanratkaisumekanismiin, joka voi tehdä sitovia ja täytäntöönpanokelpoisia päätöksiä Privacy Shield -järjestelyyn kuuluvien yhdysvaltalaisen yritysten osalta. Lisäksi EU:n tietosuojaviranomaiset voivat tarjota kansalaisille apua asian valmistelussa.

Privacy Shield -järjestelyyn sisältyy yhteinen vuotuinen tarkastelumekanismi, joka antaa komissiolle mahdollisuuden seurata Privacy Shield -järjestelyn toimintaa.

Neuvosto ja Euroopan parlamentti eivät osallistu komission tietosuojan riittävyttä koskevan päätöksen tekemiseen. Euroopan parlamentti seuraa tilannetta kuitenkin tiiviisti ja on kuullut komissiota ja tietosuoja-asiantuntijoita asian valmistelusta. Käydyssä keskustelussa Euroopan parlamentissa on esitetty epäilyjä, että neuvoteltu uusi järjestelmä ei täytä EUT:n Schrems-tuomiossa asetettuja vaatimuksia.

EU:n ja Yhdysvaltojen välinen puitesopimus: Tietosuojatakeiden lujittaminen lainvalvonta-alan yhteistyötä varten (E 56/2008 vp, E 9/2010 vp)

Maaliskuussa 2011 käynnistettiin neuvottelut EU:n ja Yhdysvaltojen välillä kansainvälisestä tietosuojasopimuksesta lainvalvonnan alalla. Neuvottelumandaattia on käsitelty E-asiana E 56/2008vp ja E 9/2010 vp). Valtioneuvostossa valmistellaan parhaillaan eduskuntakirjelmää eduskunnan informoimiseksi neuvottelujen tuloksena syntyneestä sopimusluonnoksesta. Komissio ei ole vielä antanut neuvostolle päätösehdotusta sopimuksen allekirjoittamisesta.

Muuta

Komissio esittelee tiedonannossa myös eräitä aloitteita Yhdysvaltojen oikeusjärjestyksen muuttamiseksi. Näihin lukeutuvat Yhdysvaltojen signaalitiedustelutoiminnan uudistukset, joilla laajennettiin tietyt yksityisyydensuojatoimet muihin kuin amerikkalaisiin ja vahvistettiin, että tiedonkeruu ei olisi valikoimatonta keruuta vaan että siinä annettaisiin etusija kohdennetulle keräämiselle ja tietoihin pääsulle. Muista uudistuksista tiedonannossa mainitaan Yhdysvaltojen kesäkuussa 2015 hyväksymä Freedom Act -säädos, jolla muutettiin tiettyjä Yhdysvaltojen seurantaohjelmia, lujitettiin oikeudellista valvontaa ja lisättiin seurantaohjelmien käytön läpinäkyvyyttä. Lisäksi Yhdysvalloissa on hyväksytty ns. Judicial Redress -säädos, joka takaa EU:n kansalaisille yhdenvertaisen kohtelun Yhdysvaltojen kansalaisten kanssa vuonna 1974 annettuun Yhdysvaltojen Privacy Act -säädökseen sisältyvien oikeuksien osalta.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Komission tiedonanto ei ole SEUT 288 artiklassa tarkoitettu unionin säädos.

EU:n tietosuojauudistuksen oikeusperustana oli henkilötietojen suojaa koskeva SEUT 16.

Komissio ei vielä ole antanut päätösehdotuksia EU-US tietosuojasopimuksen allekirjoittamiseksi, mutta päätöksen oikeusperustana ennakoidaan olevan SEUT 16 artikla (tietosuoja), 82 artiklan 1 kohdan d alakohta (oikeudellinen yhteistyö

rikosoikeuden alalla) ja 87 artiklan 2 kohdan a alakohta (poliisiyhteistyö). Komission Privacy Shield-päätös perustuu EU:n henkilötietodirektiivin (95/46/EY) 25 artiklan 6 kohtaan.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentin LIBE-komitea järjesti kuulemisen EU-US tietosuojasopimuksesta 15.2.2016 ja Privacy Shield -luonnoksesta 17.3.2016.

Kansallinen valmistelu

E-kirje on käsitelty oikeudelliset kysymykset -jaoston (EU35) kirjallisessa menettelyssä 21.-22.4.2016, ja oikeus- ja sisäasiat jaoston (EU7) kirjallisessa menettelyssä 21.-22.4.2016.

Eduskuntakäsittely

Komission vuoden 2013 lopulla esittämiä toimia luottamuksen palauttamiseksi EU:n ja Yhdysvaltojen väliseen tiedonsiirtoon on käsitelty E-asiana E 27/2014 vp

Komission ehdotusta EU:n tietosuoja-asetukseksi ja EU:n tietosuojadirektiiviksi käsiteltiin U-asiana U 21/2012 vp.

EU-US tietosuojasopimusta koskevaa neuvottelumandaattia on käsitelty asiana E 56/2008 vp ja E 9/2010 vp.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

WP 29 on antanut 13.4.2016 lausunnon päätösluonnoksen Privacy Shield -järjestelyn takaamasta riittävästä tietosuojan tasosta. WP 29 piti lausunnossaan tervetulleena niitä useita parannuksia, joita Privacy Shieldissä on Safe Harbouriin nähden. WP 29 katsoi muun muassa mekanismin läpinäkyvyyden lisäämisen parannukseksi Safe Harbouriin nähden. WP esitti lausunnossaan myös huolia havaitsemistaan puutteista. WP 29:lla oli muun muassa huolia Ombudspersonin itsenäisestä asemasta.

Asiakirjat

KOM(2016) 117 lopullinen (Komission tiedonanto ”Transatlanttiset tietovirrat: luottamuksen palauttaminen vahvoilla suojatoimilla”)

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Katja Arenmaa/OM, puh. 02951 50504

Anu Talus/OM, puh. 02951 50586 (Privacy Shield, yleinen tietosuoja-asetus)

Leena Rantalankila/OM, puh. 02951 50152 (EU-US tietosuojasopimus, tietosuojadirektiivi)

Eeva Aittoniemi/OM, puh. 20951 50170

EUTORI-tunnus

EU/2016/0699

Liitteet

Viite

Asiasanat
Hoitaa

Tiedoksi
